

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 13 – 2/2006.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_06/poy2_06.pdf]

KIRJA-ARVIO:

TÄRKEÄ YLEISESITYS ETNOLOGIAN MENETELMISTÄ

Korkiakangas, Pirjo & Olsson, Pia & Ruotsala, Helena (toim.) 2005: Polkuja etnologian menetelmiin. Ethnos-toimite 11. Helsinki: Ethnos ry. 300 sivua.

Jyrki Pöysä

Meitä suomenkielisiä folkloristeja ei ole liikaa hemmoteltu metodiesityksillä. Viimeisimmät sentapaiset taitavat olla vuonna 1980 julkaistu *Perinteentutkimuksen perusteita* ja paria vuotta sen jälkeen toimitettu monitieteinen *Kulttuurin kenttätutkimus* -kokoelma. Niinpä tartuinkin innolla kolmen eturivin etnologian toimittamaan, sisällöltään mutta myös ulkoasultaan vetävän näköiseen artikkelikokoelmaan *Polkuja etnologian menetelmiin*.

Ethnos ry:n julkaisusarjassa ilmestyneen antologian tekijät tulevat kolmesta eri yliopistosta, Jyväskylästä, Helsingistä ja Turusta. Luvassa on siis alueellisesti tasapainotettua luettavaa sekä kattava esitys etnologiatieteen lähestymistavoista ja tutkimuskohteista tänä päivänä. Kirjoittajakunta on myös mukavan moniarvoisen oloinen: mukana on alan keskeinen professorikunta, mutta myös jatko-opiskelijat saavat äänensä ja ideansa kuuluviin. Monella heistäkin on takanaan laaja ja pitkä tutkijakokemus. Siksi otsikon ”polkuja” on turhankin vaatimaton ilmaisu tälle teokselle, jossa kuusitoista suomalaista ammattietnologia selvittelee omaa tulokulmaansa etnologiseen tutkimukseen. Jos nämä ovat polkuja, onko etnologia sitten metsä vai hyvin hoidettu puisto?

MILLAISELLE LUKIJALLE ARTIKKELIT ON SUUNNATTU?

Kirjoittajien teemat on jaoteltu kolmeen väljästi otsikoituun ryhmään: ”Etnologian monta kenttää”, ”Näkökulmia ja tulkintoja” ja ”Tutkimuksen haasteet”. Ryhmittelyn käyttökelpoisuudesta voi olla montaakin mieltä, kirjoitukset eivät nimittäin jakaudu kovin selvästi esimerkiksi empiirisiksi, teoreettisiksi tai tiedepoliittisiksi puheenvuoroiksi.

Kaikissa artikkeleissa on lähtökohtana konkreettinen tutkimuskohde, *empiria*, mutta suhtautumisessaan siihen eri kirjoitukset asettuvat ikään kuin tieto-opillisen pyramidin eri kerroksiin. Samalla kirjoitukset luonnollisesti konstruoivat myös lukijaansa, menetelmäopetuksensa kohdetta. Alimmissa kerroksissa, pyramidin perustassa, ovat tekstit, joissa menetelmäopetusta lähestytään hyvin käytännönläheisesti, ehkä jopa lukijaa aliarvioiden. Tai ehkäpä opintojaan aloittava etnologi tarvitsee juuri tätä – professorihan sen tietää parhaiten. Pyramidin huipulle taas kiipeää muutama teksti, joissa pohditaan enemmänkin aineiston muodostamisen ja tietämisen luonnetta oletettuna lukijanaan ehkä jatko-opiskelija-kollega.

Pääosa teksteistä asettuu pyramidin keskiosaan, jossa joskus kaipaisi lisää konkreettisuutta, joskus taas yleisempi teoreettinen paikannus olisi saattanut kiinnostaa lukijaa. Miten etnologiassa nähdään esimerkiksi suhde kulttuuriantropologiaan, kulttuurintutkimukseen tai naistutkimukseen?

Kirjan yleisilmeenä korostuu ehkä turhankin hahmottomasti yleinen etnologis-kulttuurintutkimuksellinen viitekehys, jossa kyllä folkloristi tai joensuulainen perinteentutkijakin voisi käydä etnologista, tosin lähdeviitteenä käytetty kirjallisuus ja arkistot kotoisammiksi muuttaen. Jos eivät folkloristit aina tarpeeksi viittaile etnoloeihin, eivät vastaavasti etnologitkaan näytä aina tuntevan folkloristien naapurilaitoksella samasta aiheesta tekemää tutkimusta. Kahden rinnakkaisen todellisuuden olemassaololla on tietysti hyvätkin puolensa: näkee, ettei ole ihan metsässä tai ei ainakaan ole siellä yksin.

MITEN ETNOLOGINEN AJATTELU MUUTTUU?

Kuluttamisen tai laajemminkin entisajan kansatieteen vahva alue, esineellisen kulttuurin tutkimus, saa vankan ja vakaan kuvauksen Teppo Korhosen arkkitehtuurin tutkimusta käsittelevässä kirjoituksessa. Ildikó Lehtisen filosofisia pohdiskeluja seuratessa sekä ihastuu että pettyy: miksei syvälinen tutkija tässä kirjassa malttanut pitää jalkojaan maassa? Jatkaa olisi voinut vaikkapa siitä, mihin Ethnoksen julkaisusarjan ensimmäisessä toimituksessa *Teoriaa, aihepiirejä ja näkökulmia kansatieteellisessä tutkimuksessa* (1985) aikoinaan jäi Leena Sammallahden lyhyt kirjoitus ”Esinetutkimuksen ongelmia”. Eikö materiaallinen kulttuuri ole liian tärkeä alue jätettäväksi näin vähäiselle käsittelylle?

Kahdenkymmenen vuoden aikana on tapahtunut suuri muutos suhtautumisessa teoreettisuuteen. Teorialle ei enää anneta samanlaista erillisarvoa kuin vuonna 1985, jolloin kulttuurintutkimuksen tieteenfilosofisista lähtökohdista oli ulkopuolisena asiantuntijana kutsuttu kertomaan Ilkka Niiniluoto. Nyt kansatieteilijät hoitavat asian itse: Juhani U. E. Lehtonen ja Anna-Maria Åström käsittelevät kirjan alussa alan tutkimushistoriaa, tutkimusprosessia ja tutkimuskysymysten suhdetta taustateoriaan, käsitteisiin, analyysistrategioihin ja menetelmiin. Åströmin artikkelissa painotetaan etnologian merkitystä *arjen* tutkimuksena, jota aineistolähtöisyyden ohella voikin pitää yhtenä kaikkein tärkeimmistä kirjan artikkeleista yhdistävistä tekijöistä. Åströmin samoin kuin Niklas Huldénin, kirjan toisen ruotsinkielisenä julkaistun artikkelin, kääntämistä

olisi kyllä kannattanut harkita. Jos äidinkieleltään suomenkielisiltä opiskelijoilta jää lukematta Åströmin teksti, heiltä jää hahmottamatta tärkeä yleiskehys kaikille kirjan teksteille. Toimittajien johdanto ei lyhydessään tällaista kehystä pyri tarjoamaan.

Kirjassa toteutuu kiinnostavalla tavalla ajan tiedepoliittinen henki, pyrkimys *refleksiivisyyteen*. Jos 1980-luvulla teoria oli kulttuurintutkimuksen avainsana, on se tänä päivänä nimenomaan refleksiivisyys. Joiltakin kirjoittajilta oman tutkimusprosessin arviointi ja kuvaaminen luontuu paremmin kuin toisilta. Helena Ruotsalan kirjoituksessa esitetään kaikkein pisimmälle viety analyysi kenttätutkijan asemasta erilaisissa tutkimushankkeissa. Tutkijan osallisuus tutkimuksessaan kulttuurissa osataan ehkä jo tänä päivänä ottaa oman kulttuurin tutkimukseen kuuluvana itsestänselvytyksenä. Ruotsalan (ja Lehtisen) kirjoitukset avaavat kuitenkin menetelmäkeskustelua suuntaan, joka on sekä paluuta kansatieteen suomalais-ugrilaisille juurille että tieteen kenttien näkemistä monikulttuurisina, eri tieteenalojen ja tieteen sekä muun maailman väliset rajat ylittävänä toimintana. ”Vieraan kulttuurin etnologia” ei ehkä kuulosta niin radikaalilta käsitteelliseltä uudistukselta kuin ”oman kulttuurin antropologia” (*anthropology at home*). Kumouksellista kuitenkin on, jos vieraita kansoja aletaan tutkia irrallaan sukulaisuus-oletuksista, samanarvoisina osina nykyhetkeä ja tulevaisuutta.

Yleisesti ottaen kirjan tekstit ovat selkeitä ja luettavia, mistä kiitos kuuluu varmaan toimittajillekin. Ulkopuolisena on vaikea arvioida sitä, selkeyttäkö kirja etnologian tutkimuksellisia sisältöjä niin kuin toimittajat lupailevat johdannossaan. Kovin syvälle etnologian olemuksen pohdintaan tieteenalana ei edetä, mikä tällaisessa menetelmäopetuksen tueksi tarkoitettussa kirjassa on ymmärrettävääkin. Mitään suurempia julkilausuttuja kiistoja ei myöskään nouse esiin, ellei vihjeenä tällaisesta sitten halua pitää Juhani U. E. Lehtosen tapaa käsitellä etnologista kulttuurianalyysiä kuin käärmettä tikunpäässä. Ehkä tämän tyyppisiä näkökulmaeroja olisi voinut tuoda esiin enemmänkin ja eksplisiittisemmin. Voi vain kadehtia kansatieteilijöiden – tai etnologien, niin kuin he tänä päivänä näköjään yhä useammin haluavat esittäytyä – yksimielisyyttä ja yhteen hiileen puhaltamista, joiden tuloksena voi pitää myös *Polkuja etnologian menetelmiin* ja yleisemmin Ethnos ry:n toimintaa tutkijoita yhdistävänä forumina. Milloin folkloristit tulevat perässä? (1)

VIITTEET

(1) Itse asiassa Åbo Akademin folkloristit ja uskontotieteilijät ovat sen jo tehneet, *Metodkompassen – kulturvetarens metodbok* (2004) tarjoaa oivan täydennyksen kulttuurintutkijan metodisten polkujen valikoimaan.

KIRJALLISUUS

MARANDER-EKLUND, LENA & ILLMAN, RUTH & HENRIKSSON, BLANKA (red.) 2004: *Metodkompassen – kulturvetarens metodbok*. Religionsvetenskapliga skrifter nr 61. Åbo: Åbo Akademi.

LEHTIPURO, OUTI (toim.) 1980: *Perinteentutkimuksen perusteita*. Helsinki: WSOY.

PENNANEN, JUKKA & SAMMALLAHTI, LEENA & HAAPALAINEN-TIAINEN, HELENA (toim.) 1985: *Teoriaa, aibepiirejä ja näkökulmia kansatieteellisessä tutkimuksessa*. Ethnos-julkaisu 1. Helsinki: Ethnos ry.

SUOJANEN, PÄIVIKKI & SARESSALO, LASSI (toim.) 1982: *Kulttuurin kenttätutkimus*. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen julkaisu 9. Tampere: Tampereen yliopiston kansanperinteen laitos.

FT Jyrki Pöysä on perinteentutkimuksen dosentti ja toimii Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran erikoistutkijana Joensuun perinnearkistossa.